

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА
ГНАТЮКА

Кафедра образотворчого мистецтва, дизайну та методик їх навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ЕТИМОЛОГІЯ ТА СЕМАНТИКА ОРНАМЕНТУ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ
МИСТЕЦТВА ТРАДИЦІЙНОГО РІЗЬБЛЕННЯ ПО ДЕРЕВУ ТА ЙОГО
ВІДОБРАЖЕННЯ У СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ**

022 Дизайн

магістранта групи мД-25

Дзюбатового Ростислава Васильовича

Науковий керівник – кандидат

мистецтвознавства, доцент

Маркович Марія Йосипівна

Робота захищена з оцінкою

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I Теоретичні та історичні основи орнаменту в традиційному різьбленні по дереву.....	5
1.1 Історичний огляд та регіональні особливості шкіл традиційного різьбярського мистецтва.....	5
1.2 Культурний феномен традиційного орнаменту.....	8
1.3 Етимологія та семантика традиційного орнаменту.....	10
РОЗДІЛ II Особливості та методи трансформації різьбленого традиційного орнаменту.....	16
2.1 Принципи стилізації та модернізації традиційних семантичних символів у поєднанні традиційності та сучасній інтерпретації	16
2.2 Взаємозв'язок традиції та інновації орнаменту.....	22
РОЗДІЛ III Відображення традиційного різьблення у сучасному дизайні.....	27
3.1 Інтеграція орнаменту у сучасний дизайн.....	27
3.2 Обґрунтування ідеї та вибір об'єкта дизайну.....	30
3.3 Основні етапи розробки дизайн-проекту з інтегрованим орнаментом.....	32
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	45

ВСТУП

Культурна спадщина - сукупність матеріальних та нематеріальних надбань певного етносу, народу. Мова, традиції, народне мистецтво, обряди, ремесла, орнаменти, усі ці елементи є надзвичайно важливими та потрібними саме для культурної пам'яті, підтримання національної ідентичності та ідентифікації нашої нації на світовій арені.

У сучасному світі, який з кожним роком стає все більш глобалізованим, в якому монополісти ринку на десятиліття задають тенденції, стиль, моду, встановлюють темп та характер розвитку, де межі особистості та унікальності стираються за ринковими процесами уніфікації, саме звернення до етнічних витоків дозволяє нам зберегти неповторність та самобутність нашого народу. У ретроспективі української держави нескладно помітити, що саме мистецтво з року в рік мало велику вагу в нашому етносі та залишається ключовим аспектом на шляху до становлення української національної ідентичності.

Багаті природні ресурси та сприятливе розташування України на карті світу сприяли швидкому розвитку художніх промислів. Гончарство, писанкарство, декоративний розпис, ткацтво, токарне мистецтво, ковальство, лозоплетіння, орнаментна різьба по дереву - це лише короткий перелік традиційних ремесел, які споконвіку цікавили українців. Ручний промисел глибоко вкоренився та пронизив побут українців, слугував не лише для задоволення власних потреб, а й матеріальним забезпеченням роду. Адже, як говорить стародавнє українське прислів'я: "Ремесло на плечах не висить і хліба не просить, а хліб дає". Та найголовніше, художній промисел став частиною духовної культури українського народу.

Усі вищеперераховані напрями зробили значний вклад в розвиток локальних спільнот майстрів народної творчості, креативних індустрій, вплинули на туристичний та соціально-економічний аспект як окремих регіонів, так і загалом української держави.

У наш час на основі традиційних ремесел виникли нові сучасні течії в мистецтві, одна з них це етно-дизайн. Сучасна інтерпретація традиційної культури в предметному, цифровому, інтер'єрному дизайні та архітектурі. Сьогодні велика частина суспільства втомилася від безликої масової продукції та все більше має на меті зробити паузу від цифрового світу, продуктивних норм, віднайти символізм та сенс буття, відчувати єднання з природою, переглянути ритм та плинність життя, ставлення до екологічності та підтримати локальних майстрів традиційного мистецтва. Саме на цій тематиці буде зроблено основний акцент мого дослідження. Поєднання дизайну інтер'єру, етно-дизайну з традиційним мистецтвом орнаментного різьблення по дереву. Розкрити етимологію та семантику орнаменту, передати його зміст трансформацію як самостійного елемента сучасного інтер'єру. Створити унікальний глибинний код, який підкреслить нашу актуальну ідентичність.

Отже, збереження культурної спадщини, традиційного мистецтва, його поєднання з сучасним дизайном інтер'єру та розвиток етно-дизайну — це не лише повернення до нашого етнічного першоджерела, а й шлях до створення самобутнього, сучасного національного стилю, який поєднує в собі традицію, новаторство та ідентичність.

РОЗДІЛ I

Теоретичні та історичні основи орнаменту в традиційному різьбленні по дереву

1.1. Історичний огляд та регіональні особливості шкіл традиційного різьбярського мистецтва

Мистецтво орнаментного різьблення по дереву має багату тисячолітню історію та бере початок у часи спорудження перших дерев'яних будівель. Традиційне орнаментне різьблення — один із найдавніших видів українського декоративно-прикладного мистецтва. Майстри-різьбярі передавали свої знання та вміння з покоління в покоління, прагнучи досягти досконалості, створювати витончені й неповторні орнаментальні композиції.

Піку своєї популярності мистецтво різьблення по дереву досягло протягом XVIII–XIX століть. З'явилися перші зразки української народної дерев'яної скульптури. Майстри прикрашали різьбленим орнаментом елементи архітектури, інтер'єру та побутового вжитку — дверні одвірки, лиштви, віконниці, сволоки, полички, чаші, скрині, вази, кухонне приладдя, надаючи їм особливої художньої виразності.

На середині XVIII століття на теренах України виникають перші школи орнаментного та геометричного різьблення. Заснована у 1870 році “Косівська школа народних промислів” стала основоположником традиційного різьбярського мистецтва по дереву.

Сьогодні “Косівський інститут декоративно-прикладного мистецтва ЛНАМ” - сучасний вищий навчальний заклад, який втілює, розвиває та задає культурну політику держави, є донором мистецьких кадрів не лише для Гуцульщини, але й для всіх етнічних регіонів України. Саме косівська мистецька школа стала новатором та творцем перших традиційних орнаментів та започаткувала гуцульську символіку. “Сонце”, “ружа”, “спіраль”, “кривульки”,

“вужики”, та інші елементи, які створили простоту та чіткість форм, задали симетричність та ритмічність кожної композиції та заклали фундамент тісного зв’язку із місцевими традиціями та природним середовищем. Косів за правом став центром формування гуцульської школи геометричного, орнаментного різьблення, який по сьогодні визнано класичним для всього Карпатського регіону.

Найвизначнішим та найвідомішим представником школи гуцульського орнаментального стилю залишається Юрій Шкрібляк. Український гуцульський токарь, майстер геометричного різьблення по дереву, родоначальник родини різьбярів. Свої вироби прикрашав «писанем» – плоскою й ажурною різьбою, геометричним орнаментом та «жированем» – інкрустацією металом або мідним дротом і баранячим рогом.

Одним з найбільших досягнень Юрія Шкрібляка в обробці дерева є його власний винахід – токарний верстат, що дуже швидко набув популярності в цілому світі. Традиції Юрія Шкрібляка продовжували й розвинули його нащадки, зокрема Шкрібляк Василь Юрійович [4, с.34]. У Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського зберігається понад 30 творів майстра. Творчість Ю.Шкрібляка вивчають у мистецьких навчальних закладах, а його творчі досягнення до сьогодні слугують великою школою для молодого покоління майстрів. Уже майже 200 років талант родини Шкрібляків не перестає дивувати і захоплювати усіх, кому дорогий Гуцульський край.

Паралельно з розвитком Косівської школи народних промислів розвивалася також Коломийська школа художніх ремесел, заснована у 1880-х роках, функціонувала при музеї “Гуцульщина” та тісно співпрацювала з Косовом. Поняття орнаменту базувалося саме на поєднанні геометричних елементів та рослинних мотивів, які символізували родючість українських земель, стали своєрідним оберегом у побуті наших пращурів.

Буковинська (Сторожинецька, Путильська) школа різьбярства. Розвивалася на базі ремісничих гуртків кінця XIX - XX століття. Вироби

здебільшого характеризувались геометричними візерунками у вигляді розеток, мали в собі хрестоподібні мотиви, зірки, кола, несли в собі саме сакральний характер та прикрашали різноманітну релігійну символіку: свічники-трійці, семикінцеві ручні хрести, свічники, іконостаси.

Значний вклад у розвиток різьбярського ремесла вклала Вижницька художньо-промислова школа, нині Вижницький фаховий коледж мистецтв та дизайну ім. Василя Шкрібляка у Чернівецькій області, заснована у 1904-1905 роках. Характерною особливістю орнаменту в даній мистецькій школі слугували стримані лінії, академічна геометрія, глибоке рельєфне різьблення. Варто зазначити, що саме майстри вижницької школи вперше спробували стилізувати традиційні геометричні орнаменти в архітектурних елементах будинків, інтер'єрному декорі та під час виготовлення меблів [13, с.14].

Найвидатнішим вихідцем Вижницької школи вважається Юрій Корпанюк, який практикував та мав значні успіхи у техніці глибокого різьблення в поєднанні з інкрустацією та на основі своїх знань розробив нові декоративні композиції і започаткував власну школу різьбярства в Косові [29, с.7].

Варто зазначити Івана Семенюка, випускника Вижницької школи, майстра дрібної геометричної різьби по дереву, а також викладача, вчителя у школі дерев'яного промислу в Кам'янці-Бузьку Львівської області, де передавав наступному поколінню практичні знання з техніки різьблення, основи композиції та етимологію орнаменту. Іван Грималюк, Іван Головчак, Степан Кіщук, Михайло Ілюк - визначні представники буковинської школи, які зберегли та розвинули традиції інкрустації, тригранного геометричного різьблення, народної орнаментики.

Подільська школа, (Вінниччина, Хмельниччина, Тернопільщина), Полтавська школа (Решетилівка, Опішня, Миргород), Слобожанська школа (Харківщина, Сумщина), Закарпатська школа (Рахів, Хуст, Тячів) та дрібні школи, ремісничі гуртки, локальні спілки майстрів стояли у витоках творення традиційного різьбярського мистецтва по дереву.

Різьбярські школи стали своєрідним осередком дерев'яного мистецтва, у яких не лише створювали унікальні речі побуту, а й глибоко досліджували поєднання орнаментів з природою, за допомогою ремесла передавали художній смак, світобачення та духовність української нації. В дерев'яних виробах закарбували вічні цінності: красу, лад, гармонію, зв'язок із навколишнім середовищем, історією та предками.

1.2. Культурний феномен традиційного орнаменту

Слово «орнамент» походить від лат. *ornamentum* - «прикраса, оздоба» [15, с.8]. У ширшому розумінні - це ритмічно впорядковане повторення елементів (мотивів), що створює цілісну декоративну композицію. У традиційному мистецтві несе в собі не лише візуальну та естетичну функцію, а й сакральну-символічне значення.

Орнамент у різьбленні - це культурний код, у якому відображається уявлення про світ, природу, працю, добро і зло, життя і вічність. Тому він розглядається не просто як художній елемент, а як феномен духовної культури. Кожен елемент - лінія, коло, спіраль чи розетка - має символічне значення, що походить з архаїчних вірувань і міфології. Наші предки вірили, що утворений орнамент слугував своєрідним оберегом, який захищає від зла, приносить родючість у господарстві та добробут у побуті.

Так, сонячні мотиви символізували життєву енергію, рух і світло, дерево життя - єдність трьох світів: земного, небесного і підземного; хвилі чи спіраль - нескінченність буття, хрест та ромб - захист і гармонію.

Отже, можна з упевненістю сказати, що традиційний орнамент у різьбленні по дереву є культурним феноменом, оскільки поєднує в собі естетику, символіку, філософію та духовність нашого етносу. Виконує комунікативну функцію, а геометричні орнаменти несуть в собі своєрідну символіку, приховують глибинне знання попередніх поколінь, передають досвід та вірування нащадкам. набір простих геометричних елементів в сукупності утворюють унікальний візуальний

код української культури, який зрозумілий кожному поколінню, формує етнічну ідентичність, адже кожен регіон має свої улюблені мотиви, техніки та візерунки.

Слово «візерунок» (від старослов'янського *възорь*, спорідненого з «взор», «погляд», «зразок») означає малюнок, що прикрашає поверхню предмета, або зразок для наслідування [6, с.15]. Первісне значення - це зоровий образ або зразок для наслідування. У мистецтві - це конкретна форма орнаменту, його зовнішній прояв.

У мистецтвознавстві візерунок трактується як конкретна форма орнаменту, його зовнішній прояв. Якщо орнамент є системою, структурою ритмічних мотивів, то візерунок - це її видима частина, тобто образ, що виникає внаслідок повторення елементів. Орнамент задає закономірність, а візерунок втілює цю закономірність у конкретній художній формі [2, с.46].

Особливістю візерунка в різьбленні по дереву є його тактильна, фактурна природа. На відміну від живопису чи графіки, де візерунок сприймається лише візуально, у різьбленні він набуває матеріальної фактури: його можна не лише побачити, а й відчутти на дотик.

Це створює особливий тип художнього сприйняття — поєднання зорового, а також тактильного відчуття, у якому поверхня дерева «оживає», стаючи носієм ритму, світлотіні й символічного змісту.

У процесі створення візерунка митець, різьбяр працює не лише з формою, а й із природою матеріалу: порода дерева, текстура, напрям волокон, твердість породи впливають на вибір техніки, глибину різь, побудову композиції. Таким чином, візерунок у різьбленні є результатом взаємодії художнього задуму та природних властивостей дерева, що надає кожному виробу індивідуальності та неповторності.

Геометричне різьблення формується на поєднанні простих форм - трикутників, ромбів, квадратів, кіл, зірок, хрестів. Вони утворюють складні візерунки, орнаментальні композиції, що часто несуть символічне значення (сонце, безкінечність, родючість, захист). Це один із найдавніших способів

оздоблення предметів побуту та архітектурних елементів, який поєднує естетичну красу, символіку та майстерність ремісника.

Мистецтво різьблення по дереву має тисячолітню історію. Ще в епоху неоліту наші предки прикрашали дерев'яні предмети простими лініями, знаками, спіралями, солярними символами [28, с.7]. Натомість у слов'янській традиції дерево вважалося священним матеріалом, що поєднує небо, землю та підземний світ. Тому елементи прикрашені різними орнаментальними елементами завжди несли в собі сакральну функцію, служили оберегом дому та роду.

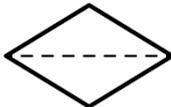
1.3. Етимологія та семантика традиційного орнаменту

Усі орнаменти, символи в традиційній різьбі по дереву можна поділити на декілька основних підгруп, а саме: лінійні мотиви, принцип трикутника, принцип квадрата та мотиви на основі кіл, каплеподібних елементів.

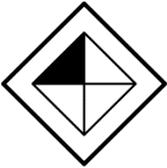
Елементи українського дерево-різьбленого орнаменту: принцип квадрата.

Етимологія геометричного різьблення за принципом квадрата походить від лат. *quadratus* - “чотирикутний”. За повір'ями наших предків, елемент у вигляді квадрату символізував “чотири сторони світу”, “чотири вітри”. За своєю ж семантикою виступає символом землі, порядку, матеріального світу та стабільності. Це один з головних структурних елементів при побудові композиції, який часто використовується у рамках або як осередок для інших форм та орнаментів: ромба, розетки, хреста (табл.1.1).

Таблиця 1.1 – Етимологія та семантика орнаментів за принципом квадрата

Схема орнаменту	Назва орнаменту	Етимологія (походження назви)	Семантика орнаменту
1	2	3	4
	Ромбики	від грецької <i>rhombus</i> - «фігура, що обертається»	Пов'язаний з культом Матері-Землі, життєвої сили, народження життя.

Продовження табл.1.1

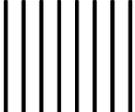
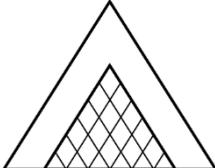
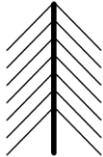
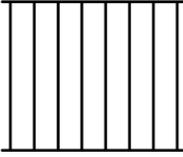
1	2	3	4
	Копаниці	Назва походить від слова «копати», «викопувати»	Уособлюють плідну землю, «розкриття» її енергії. Символізують працю людини, родючість, зв'язок з природою.
	Ширинка	Слово «ширинка» (у контексті орнаменту) походить від «широкий», тобто широка смуга, поясний мотив.	Може уособлювати дорогу долі. Символ межі, переходу, захисту — лінія, що «замикає» простір. У народній символіці — це пояс світу, який тримає лад і порядок.
	Ромбовидна ширинка	Поєднання двох понять: «ромб» (символ землі, родючості) і «ширинка» (смуга, межа).	У поєднанні смуги й ромба — збереження роду, плодючість, добробут. Має також захисне значення, бо ритмічна повторюваність створює «оберіг».
	Квадратик и, кантики	«Кантик» - зменшено-пестливе від «кант» (край, обрамлення). Квадратики - від «квадрат».	Символ порядку, завершеності, межі між хаосом і ладом. У дерев'яній архітектурі — оберіг, який «замикає» простір дому.

Елементи українського дерево-різьбленого орнаменту у вигляді лінійних мотивів.

Етимологія походить від слова «лінія» — рівна або вигнута риска. З точки зору семантики лінії уособлюють символи життєвого шляху, руху, безперервності. Також є символом захисту оскільки можуть замикати контур візерунку.

У різьбленні використовується для того, щоб створити ритм, задати напрям, а також для поділу площини. Можуть бути прямими, криволінійними, а також хвилястими.

Таблиця 1.2 – Етимологія та семантика орнаментів за лінійним принципом

Схема орнаменту	Назва орнаменту	Етимологія (походження назви)	Семантика орнаменту
1	2	3	4
	Штрихи	Від нім. <i>Strich</i> - «риска», штрих»	Символ світла, дощу, вітру, природних сил, ритмічні лінії, які утворюють оберіг, що відганяють зло.
	Дашки	Походить від слова дашок – покрівля, захист зверху.	Представляють собою символи захисту, покровительства богів або предків, небесний захист дому.
	Смерічки	Походить від самих назв дерев – смерека, сосна.	Символ дерева життя, неперервності роду, також означає мужність, силу, стійкість.
	Драбинка	Засіб підйому вверх, сходи.	Символ підйому, зокрема духовного зростання. Зв'язок між світом людей і богів.

Мотиви на основі кіл та каплеподібних елементів.

Коло — одна з найдавніших геометричних фігур у народному мистецтві. Від слова коло — давньослов'янське «коло» (сонце, обертання). Використовується як центральний, основний символ, може бути простим або з вирізьбленою, за допомогою допоміжних орнаментів, серединою. Коло відображає в собі приховану семантику, символізує сонце, вічність, єдність світу,

безкінечність життя. Водночас каплеподібні форми увібрали в себе символізм життя, народження, очищення (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Етимологія та семантика орнаментів на основі каплеподібних елементів

Схема орнаменту	Назва орнаменту	Етимологія (походження назви)	Семантика орнаменту
1	2	3	4
	Слізки	Назва походить від слова <i>сльоза</i> - крапля, що стікає; у формі - видовжена каплеподібна фігура	Символ води, дощу, очищення душі, а у поєднанні з сонячними символами – єдність вогню та води, гармонія життя.
	Соняшник	Від слів сонце + шукати - рослина, що тягнеться до сонця. У народному орнаменті - це сонячна розета.	Представляє собою символ сонця, життя, тепла, також уособлює в собі центр світу, джерело світла та добра. Виступає оберегом дому, поєднання гармонії та сили.
	Трилисток	Від «три» + «листок» - мотив із трьома пелюстками чи листками	Символ триєдності світу (небо-земля-вода, минуле-теперішнє-майбутнє). У християнській традиції - Свята Трійця, вічне життя, Боже благословення.

Орнаменти геометричного різьблення по дереву, побудовані за принципом трикутника.

Трикутні орнаменти мають давнє походження та різнопланову символіку. Зміст їх сформувався ще у праслов'янській, трипільській та індоєвропейській

традиції і досі продовжує функціонувати у традиційному декоративно-прикладному мистецтві, зокрема не лише у різьбярстві, а й в ткацтві, гончарстві.

Символізм орнаментів виступає оберегом родини, майбутнього покоління, у вигляді розетки-сонця уособлює в собі енергію життя, цикл року. Орнаменти геометричного різьблення по дереву, побудовані за принципом трикутника поєднують в собі три поняття: минуле – теперішнє – майбутнє, небо – земля – підземний світ (табл.1.4).

Таблиця 1.4 – Етимологія та семантика орнаментів на основі трикутників

Схема орнаменту	Назва орнаменту	Етимологія (походження назви)	Семантика орнаменту	Застосування у різьбленні
1	2	3	4	5
	Зубці	Виступаючи й елемент, походить від слова «зуб», тобто гострий	Знак захисту, символ упорядкованого ритму – течія життя	Використовується як заповнення проміжків між розетками, може утворювати закритий контур по краях виробу
	Кривулька	Походить від слова кривий, ламаний	Символ води, плинності, зберігає в собі гармонію та спокій.	Орнаменти, які відображають в собі ритм та рух, заповнюються у місцях з геометричними, основними елементами.
	Кривулька а трикутна	Поєднання хвилі та трикутника	Синтез вогню та води, утворення балансу, символ шляху та захисту	Застосовують для бордюрів, нанесення периметру на виробах, синхронізуючий елемент між великими мотивами.

Продовження табл.1.4

1	2	3	4	5
	Журавлики	Пташки, летючі пташки, у гуцульському різьбленні ще називають «пташинний ряд»	Сакральний птах у слов'янській культурі. Означає перехід, міграцію, повернення, дорогу додому.	Застосовуються як лінійні візерунки та контур виробу.

Висновки: на основні історичного огляду та регіональних особливостей основних шкіл різьбярського мистецтва проведено семантичний та етимологічний аналіз основних мотивів традиційного різьблення, класифіковано орнаменти за їхньою геометричною основою. Зібрана база традиційних орнаментальних елементів та їхньої семантики слугуватиме практичним інструментарієм для наступних етапів роботи, забезпечить методологічну і теоретичну основу дослідження, доводячи, що традиційний орнамент у різьбленні є культурним кодом і феноменом духовності. Саме це стане основою для розробки сучасного авторського дизайн-проєкту.

РОЗДІЛ II

Особливості та методи трансформації різьбленого традиційного орнаменту

2.1. Принципи стилізації та модернізації традиційних семантичних символів у поєднанні традиційності та сучасній інтерпретації

Питання особливостей та методів трансформації різьбленого традиційного орнаменту є ключовим для розуміння головних напрямів у сучасному народному мистецтві, оскільки вони використовують унікальні підходи до роботи з традиційним мотивом.

Майстри, які дотримуються традицій та стилізації в народно-орнаментальних формах, застосовують метод консервативної стилізації, де трансформація орнаменту є мінімальною. Вони зберігають його канонічну символіку та композиційну схему, лише модифікуючи розмір, глибину рельєфу чи відтінок, забезпечуючи тим самим регіональну ідентичність своїх виробів.

Зовсім іншою є орієнтація на професійне мистецтво, що вимагає від різьбярів застосування методів глибокої стилізації та реконтекстуалізації. При цьому традиційний мотив переосмислюється як художній елемент, що підпорядковується законам сучасної композиції, може поєднуватися з елементами модернізму, перетворюючи орнамент на засіб формального експерименту. Традиційні різьбярські елементи інтуїтивно й вільно поєднуються з особистими фантазіями, побутовими образами і орнамент часто втрачає свою первинну символіку, стаючи елементом персональної композиції.

Таким чином, методи трансформації є фактично тим інструментарієм, який визначає художній вектор і приналежність роботи різьбяра до одного з виділених сучасних напрямів.

Для успішного створення орнаментальних композицій у різьбленні слід дотримуватися таких основних правил:

- симетрії та ритму - стрічковий орнамент розбивається на рівні ритмічні частини, в яких повторюється мотив, причому розміщення елементів має бути симетричним від центру до країв;

- центру композиції - на великих прямокутних поверхнях центральне поле має бути найбільшим, містити головні мотиви складних форм, а другорядні мотиви розміщуватимуться на менших периферійних полях;

- округлі форми - для розеток коло ділять на симетричні частини, використовуючи концентричні кола для створення ритму. Елементи, що використовуються для круглої поверхні, повинні підкреслювати її форму і допомагати їй "крутитися", а не розбивати її;

- згладжування кутів для пом'якшення форми між квадратними чи прямокутними мотивами додають круглі елементи;

- масштаб та ієрархія - розмір основних та другорядних мотивів повинен завжди відповідати величині декорованої площини.

Недотримання цієї послідовності композиційних побудов призводить до порушення гармонії, цілісності та стильової єдності орнаменту на дерев'яному виробі.

Створення гармонійної різьбярської композиції ґрунтується на трьох основних закономірностях: виділенні композиційного центру, симетрії/асиметрії та ритмі.

Композиційний центр є головним фокусом уваги, який посилює взаємозв'язок елементів і загальну виразність орнаменту. Хоча часто центр збігається з геометричним центром виробу, він може бути розміщений у будь-якій частині відповідно до творчого задуму, створюючи акцент через скупчення дрібних елементів.

Симетрія надає композиції відчуття врівноваженості та спокою. Симетричне розташування елементів навколо центру, особливо центральна симетрія в розетках ("ружах"), забезпечує орнаментальну цілісність. Однак у сучасних виробах часто використовується асиметрія, де композиційний центр може бути зміщений, але загальна форма мусить залишатися візуально

рівноваженою. Ступінь динамічності композиції також залежить від форми виробу та типу симетрії.

Ще одна закономірність — ритм — це чітка, закономірна повторюваність елементів, яка створює відчуття руху та розвитку мотивів. Ритм може бути рівномірним або варіативним, наростаючим чи згасаючим, що впливає на сприйняття швидкості руху. Орнамент повинен своїм розташуванням підкреслювати форму виробу та забезпечувати рівномірне заповнення декорованої площини.

Традиційність забезпечує дотримання цих правил та закономірностей для збереження спадщини, тоді як сучасна інтерпретація використовує їх як інструмент, який можна свідомо змінити або порушити для створення нових, авторських художніх рішень.

Трансформація традиційного геометричного орнаменту є одним із ключових викликів сучасного декоративно-прикладного мистецтва. З одного боку, митець працює з багатовіковою системою орнаментів, візерунків, що сформувалися в певному культурному просторі й слугували джерелом духовного, повсякденного й концептуального змісту. З іншого, він діє в умовах глобалізації, нової візуальної культури та впливу цифрових технологій.

Питання, як зберегти автентичність та унікальність геометрії орнаменту, а також зробити його сучасним, є не лише художнім, а й теоретико-методологічним, що робить важливим формування методики принципів стилізації та трансформації. У зв'язку з цим важливим є формування методики принципів стилізації та трансформації, які дозволяють поєднати етнічний аспект з актуальним сучасним відображенням.

Першим і базовим принципом трансформації орнаменту є збереження семантичного ядра символу. Будь-який традиційний орнамент - це не просто різьблений елемент, а символ, за яким стоїть певне значення, поняття, а саме захист роду, добробут, плинність життя, гармонію та спокій, поєднання духовного та матеріального. Слід зазначити, що під час стилізації можна

змінювати ступінь деталізації, співвідношення елементів, геометрію ліній, але не можна руйнувати символ та символізм орнаменту.

Другий важливий принцип - орнамент, навіть трансформований та інтерпретований на сучасний лад, має зберігати ознаки свого походження. Це означає, що морфологічні, геометричні ознаки орнаменту (форма, структура, геометрія) мають зберігатися хоча б на рівні контуру, ритму чи композиційного поєднання.

Саме цей принцип забезпечує та зберігає ідентичність культурного коду, не дозволяє перетворити традиційний орнамент на стилістично невиразний візуальний мотив.

Наступним варто зазначити принцип пропорційної та ритмічної узгодженості. Традиційний орнамент історично формувався як ритмічно впорядкована система. Випадкових форм, хаосу у ньому немає - кожен елемент має розмір, співвідношення та позицію в загальній композиції чи візерунку. Під час стилізації варто зберігати баланс між великими та дрібними елементами, співвідношення пустої та заповненої частини композиції, закономірність чергування та взаємозв'язку форм.

Порушення цього принципу призводить до візуальної хаотичності, а етнічно символічна композиція виглядає неузгодженою та негармонійною, також втрачається зв'язок з історичним духовним поглядом.

Принцип матеріально-технологічної відповідності.

Сучасний митець має розуміти як працювати не лише з традиційними ручними інструментами, а й з новими технологіями, такими як ЧПУ-верстатами, лазерним гравіюванням, фрезеруванням, комбінованими техніками різьблення і шліфування, вставками з металу, епоксидної смоли. Це зумовлює потребу адаптувати орнамент під конкретні інструменти та матеріали.

Принцип функціональності та доречності виробу.

Традиційні орнаменти виникали на конкретних предметах: скринях, ложках, мисках, балках, наличниках, іконах, сволоках, колисках. Семантика орнаменту не була випадковою, часто співвідносилася з функцією виробу,

підсилювала функціональне призначення предмета, перетворюючи його з простої речі на активний елемент культурного та духовного життя родини. Орнамент використовувався як оберіг для захисту найбільш вразливих частин простору чи предметів, пов'язаних із життєвим циклом.

У сучасному контексті митець працює з:

- арт-об'єктами для інтер'єру, екстер'єру;
- дизайнерським посудом;
- авторськими панно;
- сувенірними, декоративними та виставковими виробами;
- елементами брендування (логотип, айдентика, фірмові орнаментальні мотиви).

Принцип функціональної доречності означає, що орнамент має відповідати призначенню предмета, на щоденному посуді доречні більш лаконічні, мінімалістичні візерунки, на виставкових елементах, навпаки, може бути складна композиція з багатою семантикою, символізмом об'єкту. У сучасних мінімалістичних інтер'єрах актуальними стають узагальнені, спрощені версії традиційних символів, виконані з акцентом на фактуру та світлотінь.

Дотримання принципів стилізації та модернізації традиційного орнаменту є важливим тому, що вони дозволяють зберегти автентичний зміст і культурний код символів, не перетворюючи їх на абстрактні декоративні форми без коріння. Використання цих принципів забезпечує ідентичність, гармонійність і пропорційність композиції, а також адаптацію орнаменту до сучасних матеріалів, технологій і функцій виробів. Завдяки цьому митець створює не просто сучасний візуальний мотив, а продовжує культурну традицію, водночас пропонуючи її актуальну, осмислену й професійну інтерпретацію.

На основі перелічених принципів можна виділити кілька практичних методів, які дозволяють художньо та коректно трансформувати орнамент.

Метод редукції, спрощення форми.

Суть методу полягає в усвідомленому спрощенні складних елементів до їх геометричної основи. Редукція може включати:

- зменшення кількості дрібних елементів;
- усунення проміжних «перехідних» форм;
- домінування чистих трикутників, ромбів, ліній;
- акцентування на світлотіньовому рішенні замість дрібної орнаментики.

Цей метод особливо ефективний у мінімалістичних колекціях, де важливо зберегти дух традиції, але не перевантажити виріб.

Метод геометричної реконструкції.

Цей метод передбачає моделювання орнаменту на основі точної геометричної сітки та включає в себе:

- використання рівносторонніх трикутників, шестикутників, квадратів;
- впорядкування елементів відповідно до модульного принципу;
- застосування математичних пропорцій, зокрема золотого перерізу,

правила третин та кратних модулів.

Наприклад, традиційний на вигляд хаотичний розподіл трикутників у історичних виробках може бути інтерпретований як параметрична сітка, де кожен елемент займає чітко визначене місце. Такий підхід сприяє інтеграції орнаменту у цифрові середовища, зокрема САD-системи, без втрати його ідентичності та сутності.

Метод формотворчого комбінування.

Метод полягає в поєднанні кількох традиційних мотивів в одній композиції з метою створення нового, але семантично насиченого орнаменту. Важливо, щоб при комбінуванні не відбувалося хаотичного накладання, а зберігалася логіка читання символів та їх взаємодії.

Метод цифровізації - це цифрова інтерпретація орнаменту, що передбачає:

- переведення традиційних мотивів у векторні креслення;
- параметризацію елементів;
- використання фрактальних, генеративних і алгоритмічних підходів.

Даний метод охоплює адаптацію орнаменту відповідно до сучасних технологій виробництва (ЧПУ, лазерні, гравіювальні верстати), масштабування

без втрати якості, створення власного, ідентичного бренду виробів, у яких традиційний мотив та символіка залишається основним, змістовним центром.

Отже, можна підсумувати, що стилізація та трансформація традиційних орнаментів у різьбленні по дереву ґрунтується на балансі між:

- збереженням сенсу, духовного значення (семантики, захисної функції, культурного коду);
- оновленням форми (збереженням та пошуком нової геометрії, ритму, матеріалу, технології).

2.2. Взаємозв'язок традиції та інновації

В умовах стрімкого технологічного розвитку питання збереження, трансформації та актуалізації традиційних художніх форм набуває особливої уваги. Традиційний орнамент - це не лише декоративний елемент, а уособлення культурної пам'яті, носій символічних кодів, розвиток яких простежується протягом століть. Крім цього, сучасне суспільство задає нові вимоги щодо стилю в дизайні, функціональності та технологічних можливостей матеріалів. Це створює ситуацію, у якій традиція не може залишатися незмінною: для збереження своєї життєздатності вона повинна адаптуватися, трансформуватися та вступати в діалог з інноваціями.

Синтез традиційних орнаментальних структур із сучасними цифровими технологіями відкриває унікальні можливості для розвитку декоративно-прикладного мистецтва. Зокрема, інструменти ЧПУ-обробки, 3D-друку та цифрової візуалізації стають не лише засобами виготовлення виробів, але і методами художнього мислення. Завдяки цьому традиційний орнамент переходить у нові матеріальні та концептуальні виміри: його можна реконструювати з абсолютною точністю, масштабувати без втрати пропорцій, стилізувати під сучасні естетичні потреби та інтегрувати у зовсім нові функціональні сфери.

Таким чином, трансформація традиційного орнаменту за допомогою цифрових технологій стає важливим напрямом досліджень, що дозволяє не лише зберегти культурну спадщину, а й адаптувати її до сучасного дизайну, архітектури, ремесел та мистецьких практик. Отже, у даній роботі детально розглянуто кожен з варіантів з їх позитивними та негативними рисами.

Трансформація традиційного орнаменту на сучасний лад за допомогою ЧПУ.

Числове програмне керування (ЧПК) — комп'ютеризована система керування, яка зчитує командні інструкції спеціалізованої мови програмування і керує приводами метало-, дерево- чи пластмасо обробних верстатів та верстатним оснащенням. Варто зазначити, що дана технологія забезпечує перехід традиційного орнаменту з площини ручної індивідуальної інтерпретації у сферу математично точної цифрової геометрії. У процесі такої трансформації традиційний мотив отримує структуру, засновану на модульності, ритмічності та пропорційній гармонії, практично недосяжну при ручному відтворенні.

Трансформація орнаменту у цифрову модель робить можливим його глибоке геометричне переосмислення. Трикутники й ромби здобувають ідеальні пропорції, розетки формуються на основі параметричних сіток, а кривульки стають ритмічно впорядкованими хвилями. Завдяки ЧПУ-технологіям традиційний орнамент перетворюється на пластичну 3D-структуру з вираженою світлотіньовою моделлю, що додає формі художньої глибини й скульптурності. Це дозволяє створювати вироби, які одночасно зберігають традиційний зміст, але виглядають сучасно — від рельєфних інтер'єрних панелей до мінімалістичних меблевих фасадів, де традиційні мотиви набувають нової функціональності й естетичного звучання.

Основними перевагами технології ЧПУ є:

- Висока точність та повторюваність результату

ЧПУ-машини забезпечують надзвичайну геометричну точність. Один і той самий орнамент можна відтворити сотні разів без змін у пропорціях, глибині чи ритмі.

- Висока швидкість виробництва та економічність процесу

ЧПУ дозволяє суттєво скоротити час виготовлення виробів, особливо якщо вони повторювані або серійні. Знижується кількість відходів, оптимізується робочий процес, а сировина використовується більш раціонально.

- Інтеграція з цифровими системами та можливість параметричного дизайну

Додатковою перевагою є можливість працювати із цифровими моделями та алгоритмічними структурами. Орнаменти можуть бути масштабовані, модифіковані, параметризовані, комбіновані у візуальних редакторах і відразу перетворені на фізичний об'єкт.

- Поєднання з ручною роботою та можливість художнього доопрацювання

Незважаючи на технологічну точність, ЧПУ не замінює художнє бачення або здатність до творчої інтерпретації та коригування вихідних даних. Навпаки, воно дозволяє підготувати основу (контури, рельєф, форму), а майстер може доопрацювати виріб вручну, додати фактури, філігранні деталі, шліфування, обробку різцем. Таким чином поєднується інноваційність і традиційна майстерність.

Ще одним напрямом трансформації орнаменту у цифрову модель є 3D-друк пластиком. Він забезпечує принципово новий рівень формотворення, який виходить за межі можливостей традиційного різьблення. Якщо ЧПУ працює переважно з деревиною, то 3D-друк відкриває майстрам доступ до таких форм, які руками створити або неможливо, або надзвичайно складно, а саме фрактальні структури, порожнисті об'єми, органічні геометрії, плавні переходи та складні алгоритмічні композиції.

Традиційний орнамент у такому підході не втрачає своєї семантики, однак змінює власну фізичну природу. Наприклад, класична сонячна розетка може перетворитися на тривимірний об'єкт із об'ємними променями, що створюють гру світла й тіні; трикутні мотиви — на структуровані геометричні моделі, які формуються за параметричними алгоритмами; а кривульки — на гнучкі модульні

структури, здатні до масштабування й адаптації. Завдяки 3D-друку орнамент «виходить» з площини дерева, набуваючи потенціалу застосування у дизайнерських світильниках, елементах сучасних інтер'єрів, декоративних інсталяціях і навіть формотворчих експериментах, що передують фізичному різьбленню. Таким чином, традиція не тільки відтворюється, але й активно розвивається через новий матеріал і нове середовище.

Третій напрям трансформації – це візуальний цифровий контент, який виступає не лише як засіб фіксації, але і як повноцінний інструмент творчого переосмислення традиційної орнаментики. У сучасній культурі саме візуальний контент визначає спосіб сприйняття виробу, його ідентичність і вплив на аудиторію. Цифрові зображення, векторні моделі, 3D-візуалізації та фотографії високої роздільної здатності дозволяють переносити традиційні мотиви у графічні редактори, де вони проходять процес стилізації, спрощення або навпаки деталізації. У візуальному середовищі майстер може досліджувати традиційний орнамент у різних форматах, при цьому змінювати колір, ритм, масштаб, товщину ліній, створювати нові комбінації елементів, комбінувати мотиви різних регіональних традицій.

Візуальний контент дає можливість формувати цілі цифрові орнаментальні системи, які згодом можуть бути використані як основа для ЧПУ-гравіювання або 3D-друку. Він також дозволяє впроваджувати традиційні мотиви в сучасну айдентику, бренд-дизайн, архітектурну графіку та презентаційні матеріали, формуючи нову культурну «мову», візуальний код нації, народу, де традиційні символи залишаються ідентифікованими, але набувають нового естетичного контексту. Однак при цій трансформації втрачається сприйняття мистецького твору через дотик, об'єм, форму, залишаючи лише візуальну частину сприйняття.

Усі вищеописані технологічні підходи - ЧПУ, 3D-друк та візуальний контент - формують єдину систему інноваційної трансформації, у межах якої традиційна орнаментика зберігає свої ідейні та семантичні основи, але розгортається у нових пластичних, матеріальних і візуальних форматах.

Більшість митців має подолати традиційне упередження щодо новітніх технологій і почати сприймати їх як сучасний інструментарій (різець, стамеску). Освоєння цих засобів відкриває шлях до небачених раніше вершин майстерності. Таким чином поєднується інноваційність та традиції ремесла. Це дозволяє не просто копіювати архаїчні форми, а надавати їм нової, абсолютної геометричної точності та структурної цілісності. Завдяки цій синергії традиційні мотиви отримують актуальне звучання, що є критично важливим для формування сучасного та життєздатного візуального коду нації.

Висновки: трансформація різьбленого орнаменту є необхідною для збереження його культурної життєздатності і ґрунтується на свідомому балансі між традицією та інновацією. На основі сформульованих принципів стилізації, можна стверджувати, що трансформований орнамент залишається ідентифікованим культурним кодом, а не стає абстрактним декором. Ці інновації сприймаються не як заміна ручній роботі, а як сучасний інструментарій, що дозволяє досягти абсолютної геометричної точності, високої повторюваності та створювати нові пластичні й об'ємні структури, тим самим активно розвиваючи традицію різьблення та адаптуючи її до сучасного дизайну.

РОЗДІЛ ІІІ

Відображення традиційного різьблення у сучасному дизайні

3.1. Інтеграція орнаменту у сучасний дизайн

У сучасному предметному та інтер'єрному дизайні все більше постає тенденція до переосмислення культурної спадщини через призму новітніх технологій, матеріалів і стилістичних підходів. У цій трансформаційній динаміці важливу роль відіграє також традиційний орнамент - багатовіковий носій сакральних, символічних та естетичних значень, який історично формував простір оселі, предмети побуту та обрядові речі.

Сьогодні орнамент поступово інтегрується в нові формотворчі системи, зберігаючи своє початкове значення, але водночас адаптується до актуальних дизайнерських концепцій. Його присутність у сучасному інтер'єрі виконує роль не лише декоративного елемента, але й емоційно-культурного коду нації, який поєднує індивідуальність, самобутність орнаменту з глибинною історичною пам'яттю народу.

Інтеграція орнаменту у сучасний інтер'єр і меблевий дизайн відбувається на кількох рівнях.

Перший із них - естетично-стилістичний, коли стилізовані елементи орнаментів використовуються для збагачення візуальної мови виробу. У цьому випадку орнамент працює як виразний графічний інструмент формування стилю, ритму та візуального акценту. Традиційні трикутні мотиви Гуцульщини, солярні знаки або подільські кривульки можуть бути адаптовані до мінімалістичних геометричних композицій, що прикрашають фасади меблів, панелі стін чи елементи світильників. Такі мотиви не конкурують із сучасними дизайнерськими формами, а навпаки підкреслюють їх, надають виробам культурної глибини, візуальної індивідуальності та впізнаваності.

Другий рівень - структурно-функціональний, у межах якого орнамент стає не лише декоративним, а й конструктивним елементом. Сучасний дизайн активно переосмислює орнаментальну структуру, перетворюючи її на частину функціональної логіки предмета. Орнаментальні прорізи можуть виконувати роль вентиляційних отворів у меблевих фасадах, акустичних розсіювачів у стінних панелях, світлових отворів у декоративних лампах, а повторювана ритміка елементів здатна покращувати ергономіку, забезпечуючи зручність хвату чи тактильний комфорт. У такому форматі традиційний орнамент перетворюється на функціональну складову, зберігаючи декоративність, але водночас набуваючи нових практичних характеристик.

Третій рівень інтеграції - символічно-комунікативний, під час якого орнамент набуває значення культурного маркера. У глобалізованому середовищі предмети, котрі містять у собі національні та регіональні мотиви, стають способом самовираження, ідентифікації та комунікації. Стилізований орнамент на меблях, предметах побуту, світильниках чи декоративних елементах несе у собі повідомлення про культурну належність, традиційні цінності, зв'язок поколінь. Такий предмет набуває статусу «культурного носія», здатного формувати емоційний зв'язок людини з її походженням, родовими традиціями та етнічною пам'яттю.

Окрім цього, розвитку етно-дизайну у сучасному інтер'єрі сприяють новітні технології, які дозволяють точно стилізувати, адаптувати й трансформувати традиційні мотиви. Завдяки графічним і 3D-програмам дизайнер, митець може варіювати масштаб, ритмічність, пропорції, деталізацію та характер рельєфу, досягаючи балансу між автентичністю та сучасністю.

Цифрове моделювання робить можливим створення як складних барельєфних панелей для інтер'єрів, так і стриманих, мінімалістичних мотивів для меблів у стилях Japandi, Scandinavian, Loft чи Modern Rustic.

Особливо помітною є інтеграція орнаменту в предметний дизайн побутових речей. Тут орнамент відіграє подвійну роль - естетичну та емоційно-культурну. Декоративні дошки, тарілки, підставки, декоративні елементи

інтер'єру, картини, світильники, текстиль чи меблевi акценти, оздоблені стилізованим традиційним орнаментом, не лише прикрашають простір, але й формують атмосферу затишку, тепла й автентичності. У таких предметах традиція переосмислюється через узагальнення форми, зміщення пропорцій, адаптацію до нових матеріалів — дерева, металу, кераміки, композитів. Завдяки цьому традиційний орнамент знаходить нові функціональні сфери застосування й відповідає на потреби сучасного способу життя.

Роль різьблення по дереву в етно-дизайні

Особливе місце в етно-дизайні займає різьблення по дереву - одна з найдавніших форм декоративного мистецтва, що зберегла свої естетичні, символічні та технологічні традиції протягом століть. Різьблення не лише переносить орнамент у матеріальну форму, але й виконує роль з'єднувального аспекту між традицією та сучасністю. Пластика дерева і можливості ручної або машинної обробки дають змогу створювати об'єкти, де глибина рельєфу, фактура, світлотінь та природність матеріалу формують неповторну емоційну атмосферу.

У сучасному етно-дизайні різьблення виконує кілька важливих функцій. По-перше, воно забезпечує матеріальне втілення традиційного орнаменту, роблячи його частиною фізичного простору, а не просто візуальним образом. По-друге, різьблення створює структурно-тактильну глибину, що надає поверхням природної виразності, а інтер'єру - багатовимірності. По-третє, завдяки сучасним технологіям, ЧПУ-фрезеруванню, лазерному гравіюванню, 3D-моделюванню, різьблення набуває нових форм вираження, дозволяючи точно відтворювати або творчо стилізувати традиційні мотиви.

Різьблені елементи в інтер'єрі, панелі, меблевi фасади, декоративні вставки, світильники, стають центральними, акцентними, візуальними елементами уваги, що визначають характер простору. У поєднанні з сучасними формами вони утворюють синтез традиційної виразності та сучасної естетики, формуючи унікальну предметну мову, у якій дерево виступає символом стабільності, природності та спадкоємності.

Таким чином, інтеграція традиційних орнаментів і різьблення по дереву в сучасний етно-дизайн інтер'єру є складним, багаторівневим і глибоко культурним процесом. Він формує простір, у якому історична традиція, сучасне формоутворення й новітні технології не суперечать одне одному, а гармонійно співіснують, створюючи середовище, що є одночасно функціональним, естетично цілісним і культурно значущим. У цьому процесі різьблення по дереву відіграє роль ключового елемента, що поєднує духовну спадщину з матеріальним втіленням, утримуючи живий зв'язок між минулим і сучасністю.

3.2. Обґрунтування ідеї та вибір об'єкта дизайну

Створення власного візерунку на основі традиційних орнаментів в техніці геометричного різьблення є важливим етапом у магістерській роботі. Його мета полягає не лише в тому, щоб відтворити традиційні, загальновідомі елементи народної орнаментики, а й у тому, щоб на основі традиційних символів сформувати унікальний авторський мотив, який поєднує автентичність і сучасне бачення.

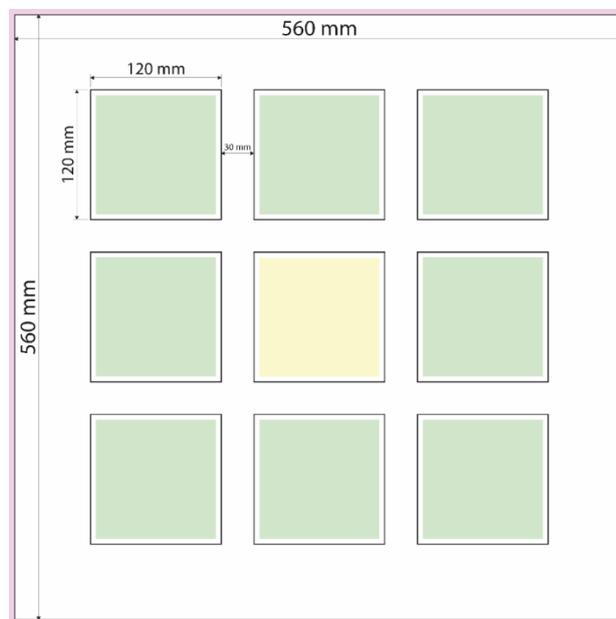
Традиційний орнамент - це система знаків, що формувалася століттями й несе в собі світоглядний та сакральний сенс. Найпершим та найважливішим завданням постає збереження цього символізму та його трансформація у сучасному дизайні. Тому створення нового візерунку вимагає глибокого розуміння семантики елементів, їхнього ритму, пропорцій і композиційної логіки.

У даній роботі взято за основу традиційні мотиви - трикутники, кривульки, зірчасті структури, але водночас застосовано трансформування їх відповідно до сучасної естетики та можливостей технічних засобів та матеріалів. Воно передбачає не лише збереження культурного коду орнаменту, але також дозволяє шукати нові можливості для подачі вже відомих орнаментів на сучасний лад через зміну масштабу, ритму, композиції, ступеня деталізації, колористики та взаємодії світлотіні. Важливим аспектом є також адаптація

візерунку до конкретного виробу – дерев'яної чаші, панно, декоративного елемента чи дизайнерського предмету інтер'єру.

Таким чином, створення власного геометричного орнаменту є спробою поєднати глибоку етнічну традицію з особистим творчим баченням, зберегти символіку минулого та водночас надати їй сучасної інтерпретації. Це синтез ремісничої майстерності, культурної спадщини та індивідуального стилю, який дозволить сформувати унікальну авторську мову в мистецтві різьблення по дереву.

Варто зазначити, що кожен елемент панно буде розміром 120 x 120 мм. Відстань між елементами 30 мм по вертикалі та горизонталі. Загальний розмір приблизно 560 x 560 мм (див.рис.3.1).

- - другорядні елементи панно;
- - основний елемент;
- - обрамлення, рамка.

Рис. 3.1 – Візуальна схема панно

В магістерській роботі за основу взято розроблення панно, картини з окремих дев'яти елементів. Цифра 9 вибрана не випадково, адже за гуцульськими традиціями, а також в традиційному мистецтві різьблення по дереву саме 9 - це символ повноти, космічного ладу, оберегової сили та завершеності. Воно лежить в основі багатьох орнаментальних структур і визначає ритм, симетрію й композицію гуцульських різьблених виробів. Дев'ять - це "трикратна трійця", тобто число, що містить у собі максимум сили трійці - символ гармонії, порядку та божественного устрою.

3.3. Основні етапи розробки дизайн-проєкту з інтегрованим орнаментом

Розробка дизайн-проєкту з інтегрованим орнаментом є багаторівневим процесом, який починається з глибинного семантичного аналізу традиційних мотивів і завершується технічною реалізацією композиції. Цей підхід забезпечує виготовлення кінцевого виробу — панно, яке несе в собі не лише естетичне, а й сакральне та оберегове значення, перетворюючись на емоційно-культурний код. Створення власного візерунку є кульмінацією цього процесу.

Розглянемо детальніше створення елементів панно, саме центрального елементу композиції. За основу використано геометричні форми - орнаменти, які побудовано за принципом квадрата, трикутника та лінійних мотивів. На початковому етапі відбувається стилізація та адаптація класичних елементів до вимог геометричного різьблення, що включає ретельне опрацювання ритму, пропорцій та взаємодії світлотіні. Це свідомий відхід від простого копіювання, спрямований на створення унікального авторського мотиву, який зберігає автентичність, але відповідає сучасній естетиці.

Отже, процес розробки умовно розділено на три етапи:

1. Створення лінійного мотиву у вигляді квадрата (рис.3.2) виконуємо по всьому периметру центрального елементу.

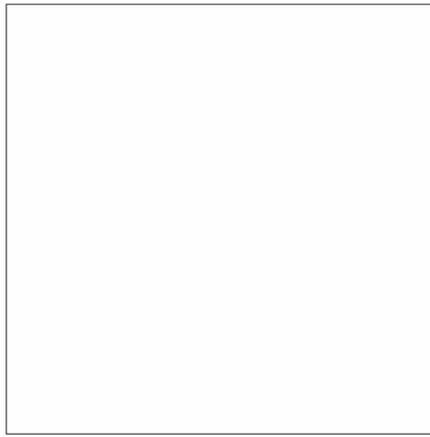

Рис.3.2 – Схема лінійного мотиву

Це перший орнамент – символ захисту, оскільки лінії утворюють собою єдиний, замкнутий контур.

2. Розробляємо центральний елемент композиції за допомогою принципу трикутника (рис.3.3). Утворюємо чотирикутну зірку - символ життєвого шляху, правильного напрямку, гармонії людини та простору навколо неї. Уособлює в собі рівновагу, стійкість та впорядкованість.

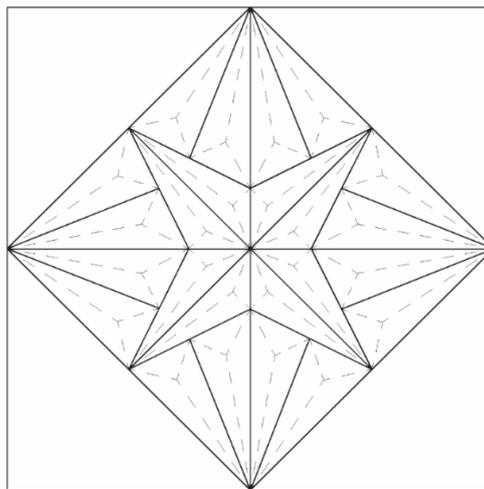

Рис.3.3 –Схема центрального елемента композиції

3. Заповнюємо вільний простір трикутним орнаментом (рис.3.3), який слугує не лише візуальним, а й містить в собі сакральне значення, уособлює триєдину силу – земля – людина – небо.

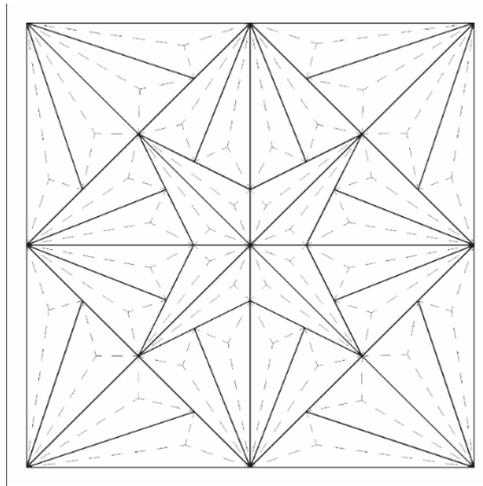

Рис.3.3 –Трикутний орнамент на основі чотирикутної зірки

Таким чином у магістерській роботі створено перший та водночас центральний елемент композиції, а також перший символізм та оберегову функції нашої роботи. Орнамент побудований на основі чотирикутної зірки, вписаної у симетричну трикутну структуру. Чотирипроменева зірка символізує рівновагу чотирьох стихій і сторін світу, порядок та стабільність. Її ритмічне розгортання створює образ гармонізованого простору й виконує роль оберегового знаку, що поєднує традиційну символіку з сучасною геометричною виразністю.

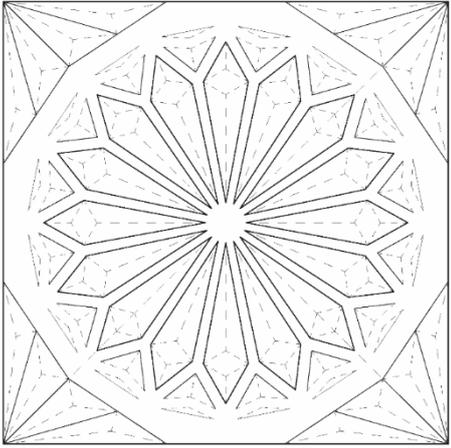
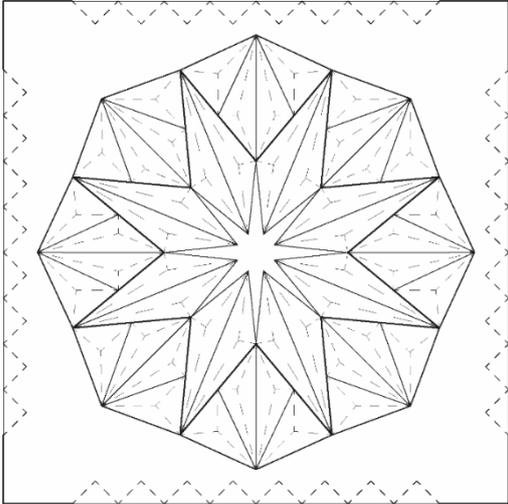
За цим принципом створено наступні елементи панно з додаванням складніших орнаментів, які будуються на основі кола та каплеподібних мотивів, а також сакрального елемента – хреста.

Орнаменти на основі кіл та каплеподібних мотивів, розташовані на чотирьох кутах панно, підкреслюють ідею захисту та цілісності простору (дому), оскільки кути традиційно вважалися місцями, вразливими для проникнення злих сил. Розміщення там орнаментів на основі кіл та трикутників виконує функцію потужного оберегу.

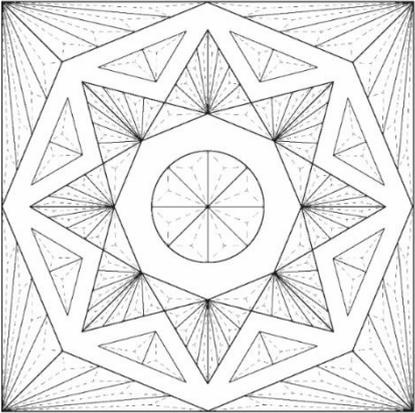
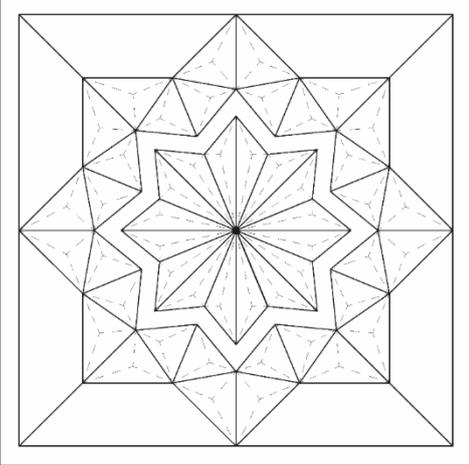
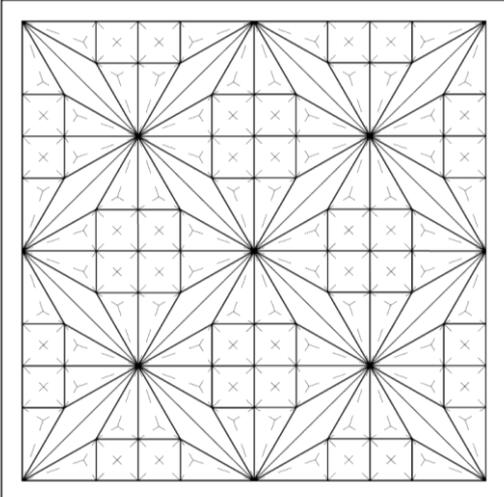
Центральне поєднання трикутників та кіл, що формує розетку або "соняшник", несе не лише символізм життя, миру та тепла, а й втілює ідею вічного руху та гармонійної єдності протилежностей.

Коло уособлює нескінченність, Божественний та небесний світ, тоді як трикутники (вершиною вгору) можуть символізувати вогонь, прагнення до високого. Їхнє злиття в розетці створює ідеальну модель світобудови, де небесна гармонія захищає земне життя (чотири кути). Таким чином, орнаментальна композиція стає не просто декором, а візуальною молитвою, яка фіксує гармонію та накопичує позитивну енергію всередині житла.

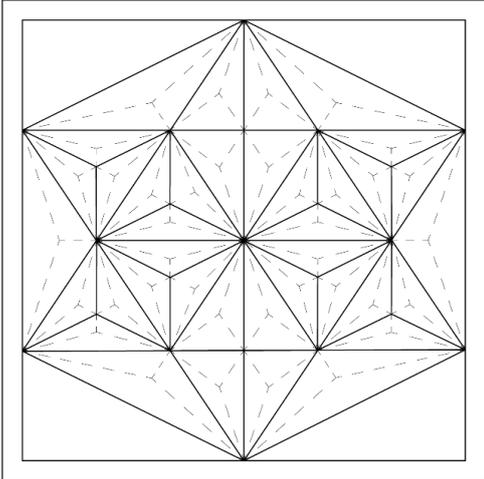
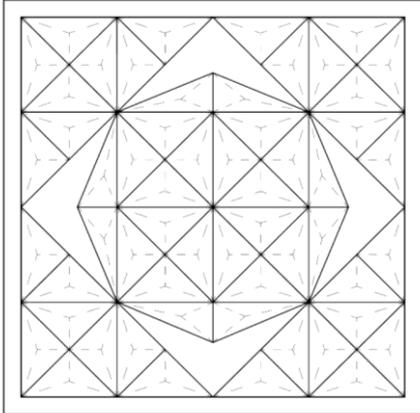
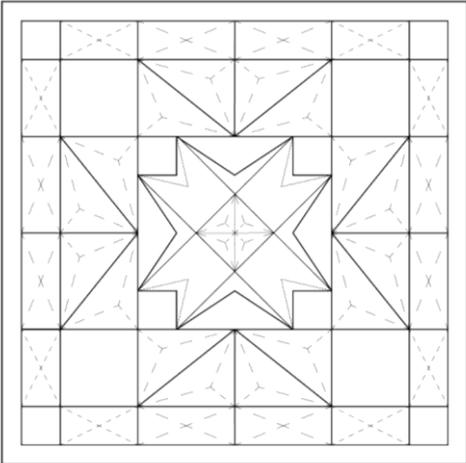
Таблиця 3.1 – Характеристика орнаментів композиційного панно

Назва орнаменту	Опис орнаменту
1	2
	<p>Орнамент побудований навколо кругової розетки — символу сонця, циклів природи та життєвої енергії. Променева структура, що розходитьсь від центрального кола, уособлює розгортання світла, рух і гармонію простору. Регулярність ритму й симетрія форм підсилюють значення впорядкованості та захисту, роблячи такий мотив обереговим і універсальним в українській декоративній традиції.</p>
	<p>Цей мотив побудований на основі восьмипроменевої зірки — символу рівноваги, гармонії та циклічності. Вписана у багатокутник структура підсилює відчуття впорядкованості та завершеності, а ритмічна трикутна фасетка навколо зірки створює ефект руху й розгортання енергії назовні. Такий орнамент традиційно вважався знаком захисту й благополуччя, який упорядковує простір і надає композиції оберегових властивостей.</p>

Продовження таблиці 3.1

1	2
	<p>Орнамент поєднує центральне коло — образ сонця як джерела життєвої сили та внутрішньої рівноваги — з багатогранною зірковою оболонкою, що уособлює впорядкований простір і захисний контур. Послідовні трикутні промені створюють враження розширення енергії від центру, акцентуючи ідею росту, цілісності та духовної охорони. У традиційній символіці такий мотив тлумачився як ознака гармонійного устрою світу та оберіг дому.</p>
	<p>Орнамент із восьмипелюстковою зіркою у центрі символізує світло, гармонію та внутрішню силу. Вписана у квадратну композицію й оточена ритмічними трикутними модулями, зірка створює відчуття росту та впорядкованого руху назовні. Така структура традиційно трактувалася як знак захисту та благополуччя, що врівноважує простір і підсилює ідею цілісності.</p>
	<p>Орнамент утворює мережу радіальних вузлів, між якими розміщені квадратики з хрестиками — поєднання двох традиційних символів: зоряної структури (рух, сила, гармонія) та хреста (захист, стабільність, зв'язок чотирьох сторін світу). Такий повторюваний ритм формує відчуття впорядкованості та безперервності, роблячи мотив знаком гармонійного простору й оберегом, що врівноважує і насичує простір енергією.</p>

Продовження таблиці 3.1

1	2
	<p>Цей орнамент створює враження об'ємної сітки, де трикутні площини з'єднуються у вузлові точки, формуючи впорядковану структуру. Ритм ліній і симетрія надають мотиву значення впорядкованості й узгодженості сил, тому він сприймається як знак узгодженого простору та внутрішнього балансу.</p>
	<p>Орнамент базується на повторенні трикутних модулів, які формують центральний ромб і навколишній ритмічний контур. Таке поєднання створює ефект впорядкованої хвилі, що розходить від середини, і сприймається як знак узгодженості й зосередженості. Мотив підкреслює ідею внутрішнього ядра, яке впливає на простір довкола.</p>
	<p>У центрі орнаменту розміщена стилізована зірка, яка виступає ядром композиції та символом спрямованої сили. Навколо неї — модульна сітка з квадратів і трикутників, що підсилює відчуття порядку й рівноваги. Поєднання центричного елемента з чіткою геометричною рамкою створює образ впорядкованого простору, у якому енергія зосереджується та підтримує внутрішню стійкість.</p>

Включення до композиції панно чотирьох нових елементів, які візуально окреслюють символ хреста, кардинально підсилює його оберегове значення. Сакральний символ, який за повір'ями наших предків захищає людину від злих сил, нещастя, нечистої енергії. Горизонтальна вісь репрезентує земне існування – сферу матерії, людської діяльності та повсякденного життя, даруючи стійкість. Вертикальна вісь символізує духовне начало – зв'язок із вищим, небесним світом та божественний порядок, спрямовуючи погляд до високого (рис.3.4).

У місці їхнього перетину формується фокус гармонії, де поєднуються фізична реальність і духовна істина, перетворюючи панно на потужний захисний код для дому.

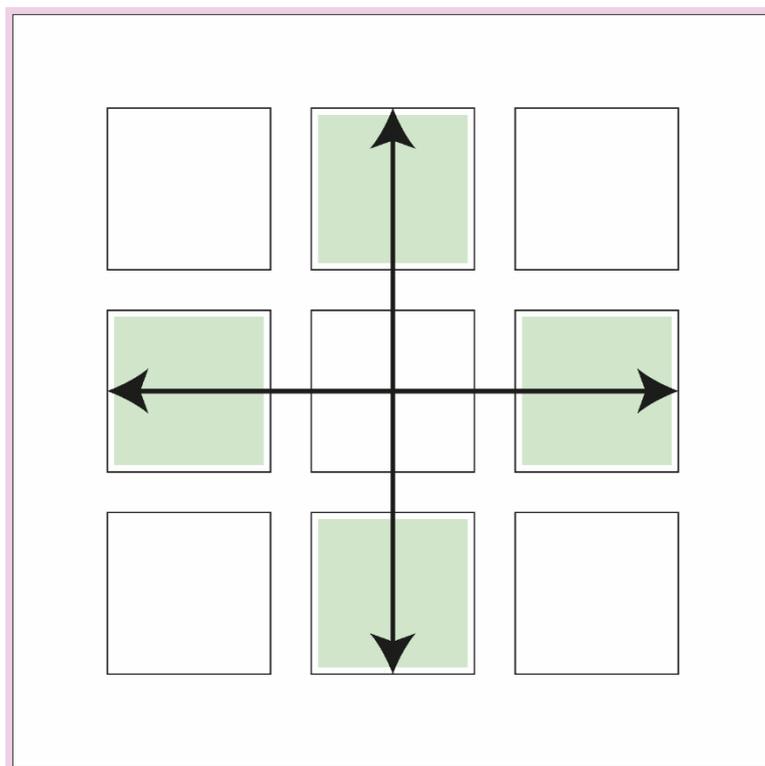

Рис.3.4 –Схема хрестоподібної композиції

Отже, отримуємо панно (Додаток А), яка передає в собі вчення наших предків, постає ідентичністю нашого роду, відокремлює від інших вірувань та народів та найголовніше містить в собі глибокий символізм, захист роду, сім'ї, помешкання.

Висновки: інтеграція традиційного різьбленого орнаменту в сучасний дизайн є багаторівневим і глибоко культурним процесом, а не просто

декоруванням. Розроблене авторське панно базується на сакральній композиційній логіці. Вибір дев'яти елементів апелює до числа "трикратної трійці" (символ повноти та космічного ладу). Центральний орнамент, що поєднує солярні знаки та хрест, створює потужний захисний код та відображає ідентичність роду. На прикладі детального покрокового створення орнаменту (лінійний мотив, чотирикутна зірка, трикутний орнамент) практично показано методи трансформації від сакральних геометричних форм до готового композиційного елементу.

ВИСНОВКИ

Під час виконання магістерської роботи було систематизовано історичні, культурні та семантичні основи українського геометричного різьблення по дереву. Проаналізовано регіональні особливості орнаментальних систем Гуцульщини, Поділля, Бойківщини та Полісся, які підтверджують, що різьблення поєднує не лише декоративну традицію, але й глибокий символічний зміст.

У першому розділі проведено етимологічний і семантичний аналіз основних груп орнаментів, побудованих за принципом квадрата, трикутника, кола та лінії та встановлено, що геометричні фігури в українській традиції мають чітко визначену символіку. Така систематизація стала методологічною основою для подальшої трансформації традиційних мотивів.

У другому розділі узагальнено принципи стилізації, модернізації та трансформації традиційних геометричних орнаментів, які є фундаментом для оновлення традиційних мотивів без втрати їх ідентичності. Проведене дослідження показало, що традиційний орнамент є ефективним засобом інтеграції у сучасний предметний та інтер'єрний дизайн.

У третьому розділі створено авторський орнаментальний комплекс із дев'яти елементів, який поєднує традиційні символи й сучасну геометричну стилістику. Деталізовано процес створення центрального елемента та панно, розроблено лінійний контур, сформовано чотирикутну зірку як композиційний центр, використано трикутні елементи для передачі ритму та динаміки, додано орнаменти на основі кола й каплеподібних форм для сакралізації кутів композиції.

У роботі створено повноцінний дизайн-проект декоративного панно, яке поєднує традиційний символізм, сучасну художню мову та може бути адаптоване для інтер'єрного використання, виставкових експозицій або як стильовий акцент у предметному дизайні, демонструючи універсальність поєднання традиції та новітніх технологій.

Результати роботи підтверджують достовірність сформульованих методів і принципів, оскільки створений орнаментальний комплекс повністю відповідає семантичним, композиційним і технологічним вимогам, заявленим у дослідженні.

Виконана робота має практичну цінність для сфери декоративно-прикладного мистецтва, дизайну інтер'єрів, предметного дизайну, а також для майстрів-різьбярів, що прагнуть інтегрувати традиційні форми у сучасний творчий процес.

Отримані результати можуть бути використані для створення авторських колекцій декоративних виробів, розвитку національного дизайну та формування візуального коду української культури в сучасному мистецькому контексті. Рекомендовано застосовувати принципи стилізації та трансформації традиційних орнаментів у розробці нових дизайнерських рішень, у брендингу, цифровій графіці, архітектурних елементах і ремісничих практиках, що дасть змогу зберегти й осучаснити українську культурну спадщину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини України. Розділ про традиційні ремесла. -Режим доступу: <https://virtuallmuseum.uccs.org.ua/>.
2. Ганжа П. Таємниці українського рукоремесла. Київ: Мистецтво, 1996. -547 с.
3. Голубець О. Стильові вектори українського мистецтва ХХ–ХХІ століть. — Львів: Априорі, 2015. — 352 с.
4. Гуцульська різьба. Візуально-міфологічні закономірності орнаменту: теорія і практика / І. А. Юрченко; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів : Львівська політехніка, 2011. 368 с.
5. Етнографія. Юрій Шкрібляк – основоположник гуцульської різьби по дереву. [Електронний ресурс] / Енциклопедія сучасної України.- Режим доступу: <https://spadok.org.ua/gutsulshchyna/uriy-shkriblyak-osnovopolozhnyk-gutsulskoyi-rizby-po-derevu>
6. Запорожець Н. С. Трансформація традиційного орнаменту в сучасному дизайні меблів та інтер'єру. Вісник ХДАДМ. - Режим доступу: <https://ksada.org/publishing.html>.
7. Захарчук-Чугай Р. В. Народне декоративне мистецтво як фактор формування естетичної культури. — Київ: Наукова думка, 2003. — 270 с.
8. Ірина Симоненко, Декоративно-художнє оформлення інтер'єру Наддніпрянщини у другій половині ХХ століття: Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія, 160(1)., 2025.- 134 с.
9. Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва / М. М. Гринюк // Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. -356 с.
10. Криволапов М. О. Українське мистецтво ХХ століття в художній критиці. Теорія, історія, практика : автореф. дис. д-ра мистецтвозн. : спец.: 26.00.01 / М. О. Криволапов. – Київ, 2012. – 34 с.

11. Кричевський В. Г. Орнаментальний дизайн: Словник-довідник. — Київ: Логос, 2005. — 320 с.
12. Ломницький Я.Т., Тригранно-виїмчасте різьблення, навчальний посібник.- Тернопіль: 2001. – 56 с.
13. Народне мистецтво. (Україна). Кераміка. Декоративний розпис. Різьблення на дереві. Вишивки. Килими. Тканини. Гутне скло. Художнє скло. Художній метал: фотонарис / упоряд. П. Г. Юрченко. К. : Мистецтво, 2007. – 128 с.
14. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Електронна колекція різьблення по дереву. - Режим доступу: <https://hutsul.museum/collection/wood/>.
15. Оршанський Л.В. Традиційний український орнамент. Методика навчання: навч.-метод. посіб. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2018. 200 с.
16. Оршанський Л.В., Андріюк П. Основи гуцульського художнього деревообробництва : Видавництво «Писаний камінь». Косів, 2002. - 236 с.
17. Приймич М.В., Декоративне різьблення у сакральному мистецтві Закарпаття XVIII-XIX століть (Історія. Типологія. Художньо-стильові особливості) [Текст] : дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.06 / Приймич Михайло Васильович ; Львівська академія мистецтв: 2001. - 297 с.
18. Руденченко А. А. Теоретичні і методичні засади навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах: автореферат дис. докт. пед. наук : Київ, 2017. 42 с.
19. Рукотвори — проєкт про українське традиційне мистецтво / [Електронний ресурс] / Вісті/Рукотвори. - Режим доступу: <https://rukotvory.com.ua/c/visti/>
20. Савка Л.В. Традиційна українська вишивка: класифікація та характеристика технік вишивання // Золота скриня. Українські художні ремесла: Практ. пос. / Упоряд. Б.М.Терещук. – Чернівці: Вид. дім „Букрек”, 2007. – С. 5 – 23.
21. Станкевич М. Є. Художнє деревообробництво як вид народного мистецтва. Електронний архів наукових праць НАН України. - Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/>.

22. Стеф'юк Р.Г., Дерев'яне різьблення Гуцульщини: осередки збереження та розвитку традицій, Косів, 2018. -234 с.
23. Тименко В. Теоретичні засади етнічного дизайну у професійній освіті / В. Тименко // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. - 2017. - Вип. 1. - С. 75-84. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivoo_2017_1_12.
24. Український інститут: Розділ про сучасний дизайн та переосмислення традицій (Ukrainian Design). - Режим доступу: <https://ui.org.ua/sectors/design/>
25. Цифровізація культурної спадщини України. Портал про використання 3D-сканування та ЧПУ для реставрації дерев'яних об'єктів. - Режим доступу: <https://heritage-ua-digital.org/>.
26. Цюп'як М. А. Художня обробка деревини. — Київ: Вища школа, 2001. — 279 с.
27. Чернець В. Г. Сучасні тенденції розвитку вітчизняної культури / В. Г. Чернець. // Культура і сучасність. – 2012. – № 2. – С. 3–9.
28. Шевчук Л. І. Етнічні традиції в українському сучасному дизайні: теоретико-методологічний аспект. — Київ: НАКККіМ, 2018. — 288 с.
29. Шкрібляк М. М. Динаміка розвитку Косівської школи художньої обробки дерева. Матеріали конференції ЛНАМ. - Режим доступу: <https://lnam.edu.ua/uk/research/conferences.html>.
30. Юрченко І. Гуцульська різьба. Візуально-морфологічні закономірності орнаменту: теорія і практика : монографія. Видавництво Львівської політехніки. Львів : 2011. - 368 с.
31. Юрченко, І.А., Візуальні й морфологічні закономірності орнаменту гуцульської різьби та їх використання в сучасній мистецько-освітній практиці : Дис. канд. мистецтвознав. Нац. акад. мистец. - Л., 2007. – 192 с.

ДОДАТКИ

Додаток А – Композиційне панно

